

СТЕЧИШИН ТЕТЯНА

Тернопільський національний економічний університет

РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ ОКРЕМИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Значний вплив на розвиток банківської системи мають процеси фінансової глобалізації, проникнення іноземного капіталу. Крім того, сучасний банк – це розвинена фінансово-кредитна установа, яка орієнтується на міжнародні стандарти і практику діяльності провідних банківських установ світу. В умовах зростаючої конкуренції банки повинні швидко реагувати на потреби клієнтів. Саме ці чинники змушують вітчизняні банки активніше конкурувати на ринку фінансових послуг. Банківським установам крім депозитних, кредитних, розрахункових та інших поширених банківських операцій, доцільно виконувати і інші види операцій, зокрема інвестиційні. Останнім часом спостерігається помітне збільшення інтересу інвестиційної складової банківського бізнесу. Це пов'язано з двома основними змінами в банківському секторі: бажання пропонувати клієнтам більш широкий спектр послуг і, відповідно, заробляти кошти на доходах та інвестиціях, з іншого боку – це пов'язано із потребою самих банків використовувати фінансові ринки для збільшення власного капіталу і для сек'юритизації активів.

Участь банків України в інвестиційних процесах проявляється у двох напрямках: - фінансування інвестиційних проектів і довгострокові інвестиційні вкладення; - операції з придбання цінних паперів. На сьогодні саме банки почали практикувати використання фінансових інструментів у своїй діяльності.

Однак існує низка проблем в даному ракурсі.

Однією із перших проблем при використанні банком цінних паперів є проблема прийняття управлінського рішення про інвестування. Адже при формуванні інвестиційного портфеля банк має чітко визначити стратегію управління та майбутній тип портфеля, тому, що дохід від вкладень у цінні папери прямо пропорційний ризику, на який готовий іти банк заради доходу. Інвестиційна діяльність у всіх її формах і видах сполучена із ризиком.

Зростання ступеня ризику у сучасних умовах пов'язано з наростаючою невизначеністю і швидкою мінливістю економічної ситуації в країні у цілому, і на інвестиційному ринку зокрема.

Наступною проблемою функціонування банків на ринку цінних паперів є те, що цінні папери у портфелях вітчизняних банків забезпечують незначну частку їхніх доходів. Кожний банк самостійно визначає структуру власних активів, виходячи із факторів, що впливають на дохідність та ризик вкладень в ті або інші активи. Вкладаючи кошти у економіку, як правило, банки стоять перед вибором між вкладеннями у корпоративні цінні папери, та інструменти кредитного ринку. А оскільки обсяг доступних банківських ресурсів є обмеженим, то зростання частки кредитного портфелю в активах банків, як правило, призводить до зменшення частки портфелю цінних паперів. Банк завжди стоїть перед альтернативою і на практиці віддає перевагу тому або іншому фінансовому інструменту в залежності від обмежень, встановлених на використання таких інструментів, та від їх дохідності.

Аналіз динаміки частки сукупних вкладень банків у цінні папери та кредити від загального розміру активів, дає змогу виявити тенденцію щодо стабілізації ролі цінних паперів в сукупних активах банків (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка частки вкладень в кредити та цінні папери від активів по банках України з 01.01.2002 р. по 01.01.2007 р. [1]

Показник	01.01. 2002	01.01. 2003	01.01. 2004	01.01. 2005	01.01. 2006	01.01. 2007
Активи, млн. грн.	47204	63992	100234	134348	213878	340179
Вкладення в цінні папери, млн. грн.	4230	4263	6258	7677	14070	13887
Кредитні вкладення, млн. грн.	28373	42035	62503	87519	142277	245523
Частка вкладень в цінні папери, %	8,96	6,66	6,24	5,71	6,57	4,08
Частка вкладень в кредити, %	60,11	65,69	62,36	65,14	66,52	72,17

Кредитні вкладення банків зростали більшими темпами ніж сукупні активи, це призвело до збільшення ролі кредитних вкладень у дохідних активах банків. Так, за 5 роки частка кредитних вкладень у загальних активах із 60,11% на початку 2002 р. зросла до 72,17% на початку 2007 р. Зростання частки кредитних вкладень у активах банків можна оцінити позитивно з точки зору зростання частки дохідних активів, що повинно позитивно відобразитись у майбутньому на дохідності банків. Частка вкладень банків у цінні папери протягом 6 років коливалась у діапазоні 8,96- 4,08% від загальних активів, але в середньому за 6 років банки вкладали 6,37% своїх активів у цінні папери. Досить невтішним, з точки зору використання банками цінних паперів, є той факт, що за період з 2002 по 2006 роки частка вкладень в цінні папери у структурі активів знизилась майже вдвічі з 8,96% до 4,08%. Таку тенденцію можна пояснити недовірою банків до сучасних цінних паперів, небажанням працювати з цінними паперами і недостатньою прибутковістю від операцій з цінними паперами.

Таким чином, цінні папери для банків не були і не є ваговою категорією дохідних активів, та за розміром сукупних вкладень приблизно в 10 разів були меншими за кредитні вкладення банків. На нашу думку, виявлені тенденції щодо паритетності між кредитами та цінними паперами в сукупних активах українських банків можна пояснити кількома факторами:

1. Завершується процес становлення в Україні корпоративного сектору, державі немає необхідності стимулювати участь банків у приватизаційних процесах, а навпаки НБУ, розцінюючи вкладення банків у цінні папери як ризикові, обмежує їх.
2. Криза на ринку державних зобов'язань 98-99 рр. показала українським банкам всі переваги роботи на кредитному ринку порівняно з ринком державних зобов'язань, а дуже повільний розвиток ринку цінних паперів, особливо ринку облігацій, остаточно зробив неможливою реалізацію всього потенціалу банків на ринку боргових цінних паперів.

Однак, незважаючи на досить низький рівень економіки, рівень розвитку фондового ринку, банки були і залишаються одними із основних інвесторів фондового ринку. На сьогодні банківські установи за статтею 50 Закону України „Про банки та банківську діяльність” від 2000 р. отримують право здійснювати інвестиції лише на підставі письмового дозволу НБУ та можуть виконувати весь спектр операцій із цінними паперами []. Проте існує проблема недостатнього розвитку ринку цінних паперів в Україні, наявності невеликого переліку досить надійних та ефективних фондових цінностей. Саме це призводить до того, що банки не повною мірою використовують можливості залучення й перерозподілу капіталу засобами цього ринку, збільшення надходжень від операцій з цінними паперами і диверсифікації своєї діяльності.

Підбиваючи підсумки, варто сказати, що 1) банківські установи повинні залишатись основними інвесторами фондового ринку, маючи на сьогодні певні переваги перед іншими його учасниками. 2) Операції банків України з цінними паперами повинні стати однією з основних сфер їх діяльності. 3) І, незважаючи на те, що сьогодні не всі банки в змозі виступати інвесторами, банківські інвестиції необхідно спрямувати саме на розвиток вітчизняного фондового ринку, успішне функціонування якого впливає на розвиток економіки.

Література

1. Структура активів банків України // Вісник НБУ. – 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007. – №3.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III.